

3. Правосудие как организационная форма осуществления судебной власти - это реализация судом своих властных полномочий в целях публично-властного упорядочивания общественных отношений. Суд воздействует на определенную сферу общественной жизни с целью изменить те ее структурные либо функциональные характеристики, которые стали или могут стать причинами юридического конфликта. Реализуя свою компетенцию, суд упорядочивает общественные отношения с помощью судебных актов, которые организуют поведение участников упорядочиваемых отношений. Правоотношения суда с участниками этих отношений - это публично-правовые отношения власти-подчинения. Таким образом правосудие представляет собой форму управления процессами социальных взаимодействий в гражданском обществе и государстве.

4. Правосудие как правоприменительная форма осуществления судебной власти - это юрисдикционная деятельность суда, осуществляемая в целях принятия судебного решения, реализующего объективное право в судебном деле таким публично-властным правовым методом, который адекватен той сфере социальной жизни, в которой возник юридический конфликт. Регулирование общественных отношений суд осуществляет путем применения норм права к фактическим обстоятельствам судебного дела. Поэтому правосудие как правоприменительная форма осуществления судебной власти выступает одним из важнейших элементов государственного механизма реализации права. При осуществлении правосудия получают реализацию юрисдикционные полномочия суда. В основе правоприменительной деятельности суда лежит фундаментальная категория справедливости. Справедливость судебного правоприменения образуется тремя составляющими, которые воплощаются в судебном решении: обоснованность судебного решения, его законность и соответствие мер юридической ответственности, назначаемых судом, характеру правонарушения и личности виновного. Справедливость является родовым понятием, внешним системообразующим фактором для системы принципов правосудия. Справедливым является такой способ разрешения конкретного судебного дела, который не только разрешает (предотвращает) юридический конфликт, но и способствует снятию социальной напряженности, которая этот конфликт породила. Справедливость судебного решения не может зависеть от общественного статуса сторон судебного дела.

5. Обоснованность судебного решения означает его соответствие фактическим обстоятельствам дела, установленным в суде. В зависимости от степени соответствия судебного решения фактическим обстоятельствам дела можно выделить два подхода фактического обоснования судом своих действий. В основе первого лежит презумпция невозможности (необязательности) установления судом объективной истины о фактах судебного дела. Это лишает практической значимости предъявление к судебному процессу требования полного, всестороннего и объективного исследования всех обстоятельств дела. Поэтому суд утрачивает статус субъекта доказывания. Его процессуальная функция ограничивается беспристрастным арбитражем судебного дела. Вся тяжесть доказывания ложится на стороны процесса, который носит крайне состязательный характер. Второй подход к обоснованию судебного решения судом исходит из объективной возможности и необходимости установить в судебном заседании фактические обстоятельства судебного дела такими, какими они были в действительности. На этом подходе основан следственный судебный процесс, в котором суд является субъектом доказывания. Границы действия следственного и состязательного начала должны определяться исходя из существующих в обществе представлений о справедливости. Ни один из этих принципов не является самоцелью. Каждый из них - лишь средство для обеспечения общественного согласия и социальной стабильности.

6. Законность судебного решения означает его соответствие материальному праву и вынесение при соблюдении норм процессуального права. Подчинение судей только закону - это гарантия судебной независимости. Однако, этот принцип нельзя трактовать в духе позитивистского учения о праве, которое отождествляет право и закон. Необходимо пересмотреть роль суда в устранении противоречий и пробелов в законодательстве. Это предполагает возрастание роли судебной практики как источника права. Легальное закрепление статуса судебной практики как полноценного источника права укрепит судебную самостоятельность. Это будет способствовать становлению принципа верховенства права. Мировой опыт показывает, что умаление роли судебной практики приводит к тому, что судьи стремятся выносить не справедливые, а непроверяемые решения. Стабильность системы законодательства может вступить в противоречие с динамично развивающимися общественными отношениями, которые требуют правового регулирования. Сталкиваясь с подобными ситуациями, суд реализует предоставленные ему законом полномочия судебного усмотрения в выборе способа правового регулирования того или иного юридического конфликта. Судебная практика - результат реализации этих полномочий. Важнейшим критерием, которым должен руководствоваться судья при выборе способа регулирования общественных отношений, является закон. Однако, критерии справедливого судебного усмотрения необходимо искать вне закона, в области общественных отношений, урегулированных более общими социальными нормами, такими, как мораль и нравственность.

7. Правосудие как правоохранительная форма осуществления судебной власти - это правоприменительная деятельность суда, направленная на поддержание правового порядка в гражданском обществе путем использования судом предоставленных в его распоряжение законом средств.

8. Процессуальная форма осуществления правосудия устанавливает оптимальную последовательность реализации властных полномочий суда, определяет систему процессуальных документов, отражающих результаты совершения процессуальных действий суда по применению права и закрепляет направленность судебных процессуальных актов на возникновение, изменение и прекращение процессуальных правоотношений. Масштабы детализации процессуального законодательства должны быть таковы, чтобы у суда в разумных пределах оставались варианты выбора тех или иных процессуальных средств для реализации властных полномочий.

С. Боднар,
студент 4 курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича

ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ ЯК СУБ'ЄКТИВНЕ ЦИВІЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Важливу гарантію прав та свобод людини і громадянина є право на їх захист. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права зобов'язує державу забезпечити всякій особі ефективний засіб правового захисту у випадку порушення її прав і свобод. Відповідно до положень Конституції України права, свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Суди як органи державної влади зобов'язані своєчасно і дієво захищати ці права та свободи шляхом розгляду цивільних справ [2].

В останні роки в цивільному судочинстві відбулися значні зміни, суттєво змінилася структура цивільних справ. Все частіше зустрічаються позови не тільки щодо визнання угод недійсними, але й про стягнення заробітної плати, поновлення на роботі, з'явилися і зовсім нові категорії цивільних справ – про оскарження нормативних актів, дій і рішень службових осіб, що порушують права і свободи громадян тощо.

Найбільш ефективний захист забезпечують суди загальної юрисдикції, які розглядають переважну більшість справ, пов'язаних з порушенням прав та свобод людини і громадянина.[7, с. 65]. Чинна Конституція України не містить застережень щодо реалізації прав на судовий захист, як це мало місце в Основному Законі 1978 р. Тому поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, розширення права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб значно розширило можливість здійснення прав на звернення до суду. У цивільному процесуальному законодавстві України центральне місце займає положення про те, що кожна зацікавлена особа має право у встановленому законом порядку звернутися до суду за захистом порушеного або оскарженого права чи охоронюваного законом інтересу (ст. 4 ЦПК України) [4].

У теорії цивільного процесуального права частина науковців розглядає право на звернення до суду як право на позов (в широкому його розумінні), інша – як право на його пред'явлення [10, с. 77].

Поняття права на позов відноситься до числа найбільш складних процесуальних категорій. Поняття “право на позов” вживається як у матеріальному праві, так і у процесуальному. При цьому у процесуальному праві більше звертається увага на поняття “право на пред'явлення позову”, ніж про право на позов. З приводу цього А.А. Добровольський зазначає, що ці поняття повинні бути єдиними. Проте ряд процесуалістів, виходячи з подвійного поняття позову (позову в процесуальному значенні і позову в матеріально-правовому значенні), ведуть мову про самостійні поняття права на позов в процесуальному розумінні та права на позов в матеріально-правовому значенні [10, с. 79].

Процесуальна сторона права на позов полягає у можливості звернення особи до суду, або, інакше кажучи, в праві на процес, в праві на розгляд матеріально-правової вимоги до відповідача у визначеному процесуальному порядку.

Розглядаючи право на позов тільки як звернення зацікавленої особи до суду деякі автори вказують, що право на позов є процесуальною формою матеріально-правової вимоги позивача до відповідача. Отже, можна вважати, що оскільки права на позов є процесуальним засобом захисту порушеного чи оспорюваного суб'єктивного права, то такий засіб буде дієвим лише тоді, коли його елементами будуть наявні такі правомочності: право на пред'явлення позову; право на одержання судового захисту, тобто право на задоволення позову. Таким чином, право на позов по своїй суті є поняттям збірним, оскільки об'єднує в собі дві правомочності, а саме: право на пред'явлення позову і право на задоволення позову. Ці дві правомочності мають виступати в єдності - без права на пред'явлення позову не може бути права на задоволення позову. Разом з тим право на пред'явлення позову не буде для позивача засобом захисту порушеного чи оскарженого права, якщо у нього не буде права на задоволення позову. Однак вказані вище дві правомочності в складі права на позов у значній мірі є самостійними. В одних випадках у позивача буде право на задоволення своєї вимоги, але не буде права на пред'явлення позову, в інших - у зацікавленої особи буде право на пред'явлення позову, але буде відсутнє право на задоволення позову.

Право на позов – складне поняття, що об'єднує в собі вищезгадані правомочності, рівно ж, як, наприклад, складним поняттям є право власності, що містить три відносно самостійні правомочності: право володіння, право користування, право розпорядження [9, с. 152].

За своєю суттю право на позов є правом на процес, на діяльність суду по розгляду і вирішенню спору. Саме в цьому (процесуальному) значенні, в значенні права на процес, термін і поняття “право на позов” набуває свого значення як засіб захисту прав. Таким чином, право на позов – це не саме порушене чи оспорюване матеріальне право, яке можливо примусово виконати, а забезпечена законом можливість отримання захисту цього права та примусової реалізації.

У теорії цивільно-процесуального права питання про поняття суб'єктивного процесуального права поки що самостійно не розглядалося, а саме поняття суб'єктивного права, його зв'язки з іншими юридичними категоріями до сьогодні залишаються спірними.

Аналіз цивільно-процесуального права осіб, яке виникає безпосередньо із закону, без вступу їх у процесуальні відносини дає можливість стверджувати, що таке право є суб'єктивними. Його здійснення призводить до виникнення цивільного процесу, цивільно-процесуальних правовідносин, де особи займають процесуальне положення одного із суб'єктів. Таким чином суб'єктивне цивільно-процесуальне право – це надана особі цивільно-процесуальним законом можливість певної процесуальної діяльності з метою захисту майнових і особистих немайнових прав та охоронюваних законом інтересів, а також можливість процесуальної діяльності як конкретного суб'єкта цивільно-процесуальних відносин, забезпечена покладенням обов'язку на суд здійснити кореспондуючі цій поведінці процесуальні дії і можливість звернутися за захистом до апеляційної інстанції у випадку перешкод у їх здійсненні [12, с. 18]. Звідси випливає, що головна особливість, яка визначає сутність суб'єктивного цивільно-процесуального права, полягає у тому, що воно виступає як можливість визначити свою поведінку, необхідну для захисту особистих прав і охоронюваних законом інтересів.

Таким чином, суб'єктивне цивільне процесуальне право на звернення до суду має всі ознаки суб'єктивного права: а) належить суб'єкту (особі); б) забезпечується і гарантується законом, а також наявністю права вибору особою можливого варіанту власної правової поведінки; в) спрямоване на досягнення того чи іншого соціального блага; г) забезпечується загальними (економічними, політичними, ідеологічними, організаційними) і спеціальними (юридичними) гарантіями; д) здійснюється в інтересах носія суб'єктивного права (особи); е) реалізація суб'єктивного права на звернення в суд забезпечується і гарантується законом [12, с. 19].

Література

1. Загальна Декларація прав людини. – 1948.
2. Конституція України. – К., 1996.
3. Конституція УРСР. – К., 1978.
4. Цивільно-процесуальний кодекс України. – К., 1999.
5. Закон СРСР “Про порядок оскарження в суді неправомірних дій органів державного управління і посадових осіб, що обмежують права громадян”. - 1989.
6. Коментар до Конституції України. – К.: Інститут законодавства ВРУ, 1996. – 376 с.
7. Бородін М. Конституційне право громадянина на звернення до суду за захистом своїх прав // Право України. – 2000. - № 8. – С. 65.
8. Гурвич М.А. Судебное решение. – М., 1976. – С. 132-133.
9. Гурвич М.А. Право на иск. – М., 1977. – С. 152.
10. Добровольський А.А. Исковая форма защиты права. – М., 1965. – С. 77-81.
11. Козлов А.Е. Конституционное право. – М., 1997. – С. 84.
12. Пушкар Е.Г. Конституционное право на судебную защиту (гражданско – процессуальный аспект). – Львов, 1982. – С. 17-19.